

CHARLES-FERDINAND RAMUZ

Adam și Eva

Traducere din limba franceză și prefață de Jean-Louis Courriol

Prefață / 5

PARTEA ÎNTÂI / 13

I / 15

II / 20

III / 26

IV / 32

V / 44

VI / 49

VII / 60

VIII / 70

PARTEA A DOUA / 77

I / 79

II / 83

III / 91

IV / 97

V / 109

VI / 115

VII / 118

VIII / 123

IX / 128

X / 138

I

Doamna Chappaz aruncă feliile subțiri de cartofi în uleiul fierbinte din tigaie și se trase brusc înapoi, dând capul pe spate.

Apoi scutură cu smuciri repetate tigaia în timp ce uleiul bolborosea precum lacul când văturește pe vreme de furtună.

Atunci l-a văzut pe Bolomey sosind.

Cât o fi ceasul? De pe culoar, orologiul a sunat o singura dată. Unu după-amiază. „Ciudat”, spuse doamna Chappaz care scutură din nou tigaia. În obraji avea două buchețele de trandafiri migălos pictate ca pe un vechi cadran de pendulă.

Bolomey se așezase la o masă sub copacii ce abia-și deschideau mugurii acoperiți de un praf subțire de parcă cineva ar fi golit peste ei un sac de ciment; doamna Chappaz își zice: „La ora asta!”

A scos apoi din cuptor vasul pus la încălzit; a înșfăcat spumiera ce strălucea ca argintul, frecată de curând; s-a întors spre fata ei, Lidia, care tocmai intra pe ușă:

— Du-te să-l întrebi ce vrea.

— Pe cine?

— Păi nu vezi?

— Ia te uită! Louis, a spus Lidia; ce caută aici?

Lidia și-a pus pe masă tava de lemn cu toarte pe care erau așezate niște farfurii și un castron; o fată înaltă care spune: „E cald”, mușcând dintr-un măr.

El nu s-a mișcat deloc. Se așezase și stătea cu coatele sprijinite pe masă; fata venea spre el, dar el nu dădea semne că o să se miște. Bucătăria dădea direct pe terasă; probabil că auzise ușa, auzise că venea cineva: dar nu s-a mișcat.

Ea i-a spus:

— Bună ziua, domnule Louis.

N-a răspuns nimic.

— Ce doriți?

— O cafea.

— Naturală?

A dat din cap, atât.

Ea și-a luat din nou mărunul pe care-l vârâse în buzunarul șorțului și a mușcat din el când s-a întors, în timp ce cartofii presărați cu sare groasă așteptau pe tava ovală.

Și mușcând din măr:

— O cafea naturală.

— Du-te să-i servești pe domnii de colo, spuse doamna Chappaz. Pregătesc eu cafeaua până atunci.

Doamna Chappaz luă un prosop și se șterse pe mâini.

Cafetiera cea mare din alamă era pusă la încălzit pe un colț al plitei: „Ce i s-o fi întâmplat de a venit la ora asta?”

Se uită la Bolomey pe geam; îl vede așezat singur pe terasă de unde nu se mișcă.

Apoi îl vede că dă din cap.

Se șterge pe mâini, pune prosopul la loc în cui; ia un pahar din cele multe aliniate pe raft; îl vede pe Bolomey cum scoate o hârtie din haină și-o citește (nu-i trebuie mult timp), parcă se gândește, o împăturește, o pune la loc; și legănată un pic de vânt umbra se mișcă pe umerii lui, găurită ca un burete.

A întors paharul, un pahar obișnuit, înalt și strâmt cu un picior mare; își aruncă din nou ochii la el; e tot nemușcat. Ia o lingură din sertar, trei bucăți de zahăr pe care le pune una lângă alta pe un disc de nichel nu mai mare decât o monedă de cinci franci – la nu mai mult de zece-cincisprezece metri de ea, sub copacii unde sunt mese, cu pălăria lui de toate zilele, vesta lui de toate zilele, pantalonii lui de toate zilele, ușor de recunoscut și de nerecunoscut. „Mai bine s-ar fi însurat cu Lidia, își spunea doamna Chappaz; poate că ea s-ar fi potolit. Și pentru el ar fi fost mai bine.” Suspină. Suspină tare, scuturând capul exact ca Bolomey adineauri, flăcău cu avere, flăcău liber

de când i-a murit mama – mândria ei stă toată în această cafetieră din alamă bine lustruită cu un produs belgian, din care toarnă în pahar lichidul maroniu și tulbure.

„Păcat, că suntem și vecini, își zice ea. Nu-i merge prea bine pe acasă, probabil...” Și așază apoi paharul, lingura, zahărul: „Păcat! Și cu Lidia ce-o face, ce-o face eu cu fata asta?”

Lidia tocmai se întorcea:

— Caută să afli ce-i cu el. Cred că nu se înțelege bine cu soția.

— Crezi? Ești prea curioasă, mamă.

Lidia nu e curioasă. Ea își face datoria. Clienți în sala de mese, clienți la bar, iar celălalt singur pe terasă: merge de la unul la altul cu un pui, cu o sticlă de vin, o cafea. Asta îi e meseria.

Își terminase acum de mâncat mărunul. Își dă seama că afară e la fel de plăcut ca în bucătărie, unde plita arde totuși de azi-dimineață din zori, bucătăria e însă scundă și umedă.

Iarna rămâne pitită în casele noastre mult după ce primăvara a alungat-o de sub bolta înaltă a cerului, care este a tuturor. Înaltă, dar este oare și slabă? Cine ar ști să spună?

El – negricios din cap până în picioare; ea galbenă și verde.

Pune tava cu cafeaua lângă Bolomey pe masa neștersă, încă nu curățaseră pe terasă.

Majoritatea scaunelor și a meselor pliante de fier erau încă îngrămădite pe lângă zid, sub un mic acoperiș, printre pânze de păianjen și maldăre de frunze aruncate acolo de mătura grijulie a vântului.

Nu era rușinoasă, nu era deloc timidă; el își rezemase coatele în praf.

Ea i-a spus:

— Ați fi putut aștepta să șterg puțin cu cârpa, domnule Louis.

Poate că doamna Chappaz îi supraveghea pe geam, dar nu se putea vedea nimic dincolo de fereastra în care bătea soarele.

Bolomey nu i-a răspuns.

Ah, ce cald și plăcut începea să fie; ah, ce frumos era în lume! Era o vreme călduță. Cu vânt ce adie, din toate părțile. Vine dinspre vest unde curge în vale râul Sorge, dinspre nord unde e muntele acoperit de pădure, dinspre sud unde e lacul; vine de peste tot, în valuri pe care un fluture galben urcă și coboară, iar aripile lui se deschid și se închid ca paginile unei cărți deschise, mișcate de aer.

Iar el și ea se aflau în acest vânt; ea i-a spus:

— Ce se întâmplă, nu vă simțiți bine?

El a ridicat din umeri, tot cu coatele pe masă, în haina lui groasă de lână maronie în fața cafelei care aburește în pahar și a celor trei bucăți de zahăr – în aprilie, să fi fost 15 sau 16 aprilie.

Nu răspunde.

— Oh, să știți că nu țin să vă descos... Dar dacă aveți nevoie de ajutor, nu-i așa?...

Omul dă din cap, tot nu răspunde.

Femeia era plină de îndrăzneală. Alta în locul ei ar fi renunțat: ea nu pleca așa ușor. O fi fost din cauza firii ei sau fiindcă se simțea bine aici în amestecul acela de umbră și de soare, în aerul călduț ce miroase frumos a iarbă, a frunză verde, a mușchi, a brad, a apă din lac? Nu se mișcă din loc:

— Stați să iau o cârpă.

El tot neclintit. Ea revine.

— Scuzați-mă, termin repede. Ah, și păsările astea!...

De ridică capul, copacii sunt încărcăți de păsărele, mari și mici, ciripind fiecare în felul ei, hârjonindu-se în crengi.

Femeia trebuie să strige, nu se mai aude nimic.

— Ridicați puțin coatele; așa... Ce murdar mai era...

Prin crengi, mierle, pițigoi, silvii, cintezoii, ca să nu mai vorbim de vrăbiile numeroase care țopăiau dintr-o

creangă în alta, printre mugurii ca niște frunze moarte ce n-au căzut încă; și iată-le căzând acum:

— Nu e mai bine așa?

Își pusese cârpa sub braț; el continua să tacă.

Și dintr-odată zice:

— Auziți.

Și se oprește.

Vocea îi era ciudat de schimbată, și atunci s-a uitat în jur.

— Voiam să vă întreb...

Se mai uită o dată în jur:

— Dar să nu spuneți la nimeni... N-ați văzut-o cumva? N-ați văzut-o trecând?...

— Nu, i-a răspuns ea.

Atât, ea a zis imediat „nu”, fără să întrebe despre cine era vorba, ca și cum ar fi știut prea bine (și într-adevăr știa, nu era nevoie să-i spună el).

— O, păi atunci, a zis el, atunci...

O pasăre trece, în cioc cu un pai ce a scânteiat în soare ca un lăncișor de aur.

Se mai întâmplă.

Nu părea nici uimită, nici doritoare să știe mai multe, nici chinuită de curiozitate, cum se întâmplă în general cu femeile – dimpotrivă, liniștită, poate doar ceva mai atentă.

— De când erați?...

El a răspuns:

— De șase luni.

— O, a spus ea, poate s-a dus după cumpărături.

Cu gura ei mare, cu dinții ei frumoși, cu fața cam trasă, cu trăsături ușor boțite, părul brunet și drept, tuns scurt până la urechi; o față care știe ce e viața. Și poate că de asta i-a și vorbit el așa.

Stă acolo singur, o fi având și el nevoie de cineva cu care să împărtășească ce-l doare.

Mai latină o dată din cap, scoate o hârtie din buzunar:

— Mi-a lăsat un bilețel. Numai că nu-mi venea să cred.

Hârtia împăturită în patru, rămâne între vârfulurile degetelor pe când cafeaua se răcește în pahar.

II

Trecuse mai bine de un an de când mama lui Bolomey se prăpădise; murise în ziua de Crăciun.

Pe taică-său nu și-l amintea, murise când el era mic de tot.

Era în ziua de Crăciun. Ninsese puțin în seara aceea, nu prea mult. Ieșise, pe la ora șase, să-și cumpere tutun din sat.

— Să nu întârzii, Louis, îi spusese ea. Te aștept cu cina.

Se lăsase deja noaptea, o noapte albă, atât era de plină de stele; tot așa de multe ca firele de nisip pe țărmul mării.

În mijlocul cerului era un abur luminând discret, făcut dintr-o puzderie de stele — o cale albă, iar noi, oamenii, eram dedesubt, pe căile noastre.

Tocmai se terminase slujba la biserică, când a ajuns Bolomey în piață, cu stele și cu puțină zăpadă, multe femei și copii se întorceau acasă, dar și câțiva bărbați; se născuse Hristos.

El se întâlnise cu niște cunoscuți; se duse să bea un pahar cu prietenii, oricum trebuia să intre la cafenea să-și cumpere tutun, fiindcă tutungeria era închisă.

Astfel că întârziase puțin. De aceea se grăbea acum să se întoarcă, pe sub Calea Robilor, neschimbată, un fel de eșarfă pe care vântul părea s-o răsucescă în jurul ei înseși, albă și vag transparentă, acolo, deasupra lui; dedesubtul lui era un pic de zăpadă albă, vag transparentă.

Se mirase de departe, văzând că ușa casei, în ciuda frigului, era deschisă. Se grăbea, nu înțelesese prea bine de ce, în timp ce se afla sub Calea Robilor ce se răsucesce

dintotdeauna în mijlocul cerului, deasupra noastră. A trebuit mai întâi să deschidă porțița grădinii.

Era întinsă foarte ciudat în fața ușii, în zăpadă.

Ce are? o fi alunecat și și-o fi rupt un picior. „Mamă...” O strigă de departe. „Mamă!, îi spune el, ce s-a întâmplat? Hai că vin.” Ușa casei rămânea tot larg deschisă.

Ah, ce ciudat e culcată într-o rână, cu obrazul drept în zăpadă și cu o buturugă pe care-o strânge în brațe ca pe un copil mic, adusă de la grămada de lemne: în seara asta, în seara de Crăciun!

Abia dacă a deschis ochii când el a luat-o în brațe, atât de ușoară și în același timp atât de grea. O femeie bătrână. Șaptezeci și patru de ani. Câteva oase bătrâne și multe, multe haine în jur, câteva straturi de lână; era deja rece, și nu mai mișca — o duse pe patul ei și fugise repede după doctor.

Așa a rămas el singur în viață.

Singur în casa cu acoperișul maroniu ițindu-se printre copaci, unde trăiseră treizeci și șase de ani împreună, doar el cu ea; el se ocupa de grădină, de stupi, se ducea la pescuit sau la vânatoare, făcea țuică din fructele din livadă, cidru din perele și merele lui, având împreună o mică avere care le permitea să trăiască — și ce s-a ales din toate astea?

Ce vede el acolo? Doar faptul că a rămas. E suficient.

Acum trebuie să învețe să țină casa. Se face douăsprezece în curând; e singur. Se îmbrăcase în dimineața aceea, se îmbrăcase o dată în plus ca să se dezbrace seara; vedea bine că viața nu este decât un ciclu nesfârșit. Nu era nici măcar un an de atunci. Un lucru nu e făcut decât ca să fie desfăcut, și refăcut de noi, și iar desfăcut. Ne lăsăm duși de timp fiindcă așa trebuie, dar e obositor. De asta era trist de când se trezea, având în față o zi despre care știa dinainte că va lăsa locul alteia, exact la fel, una care o nega pe cea dinainte.

Se sculase în ziua aceea ca de obicei; se duse să lucreze în grădină. Trebuie să te aperi de lucruri chiar dacă știi că ele sunt mai puternice și că până la urmă vor

învinge. Să legi crengi – care vor cădea iar. Să cureți un trandafir de omizi – care vor reveni. Trebăluia în fața stupilor care fuseseră frumoși vopsiți și care deveniseră acum cenușii: va trebui să-i vopsească din nou. Vedea natura învârtindu-se în jurul lui cu anotimpurile, cu nopțile, cu palele ei de vânt, repetându-se întruna. Vedea bine că și el se repetă, când mergeau el și propria-i umbră lipsită de fantezie de-a lungul tufelor de garofiță care se seamănă singure cu o repetitivă încăpățănare – făcând mereu aceeași umbră la aceeași distanță, în același loc, în fața și pe lângă el.

Și mai era și un orologiu vechi în bucătărie pe cadranul căruia se mai uita din când în când, dar știa dinainte cât e ceasul. Își spunea: „Trebuie să fie unsprezece fără un sfert” și era, unsprezece fără douăzeci. Ah, nici aici nu mai era vreo surpriză!

Era prin mai; cinci luni după moartea mamei lui; luase cele două stropitoare vopsite în verde pe dinafară și în roșu pe dinăuntru. S-a dus cu ele la firicelul de apă ce curge dintr-o țeavă de fier într-un bazin vechi de granit; e un izvorăș mic de tot, apa e puțină în regiune. Își umple pipa. Umbra i s-a mutat acum în spate. Și vede că totul e viu în jurul lui: murmurul apei; întâlnirea unui lucru cu altul și plăcerea întâlnirii. Chiar ele toate v-o spun. Omul ascultă trăgând din pipă, povestea apei începe în stropitoare pe un ton subțire, apoi coboară și se stinge. Totul e viață – uitați-vă, și pământului îi e cald, căci era foarte cald în ziua aceea, și nu plouase de mult – uite cum se bucură țărâna că vin eu să-i aduc ploaia, sub tulpinile de nalbă ce n-a înflorit încă, sub trandafirii care abia încep să înflorească – cum își deschide gurile ei mici și face zgomot ca un câine care se aruncă la supă lui după o lungă vânatoare.

Un clopot începuse atunci să bată ora prânzului, în sat, peste vale.

Sunt zile când nu se aude deloc, alteori, foarte bine.

Depinde de vânt și de vreme; după cum suflă vântul dinspre est sau dinspre vest; azi trebuie că suflă dinspre

vest, captează sunetul și ți-l aduce cadou, semn al prezenței oamenilor dincolo de regiunile pustii care se întind între noi și ei.

Acolo, în depărtare, oamenii se întorc de la câmp, ori de la vie, se așază și înfulecă o bucată de slănină, după care se duc să doarmă un pic. Dau astfel un exemplu.

Bolomey pune stropitorile întoarse către zid, apoi își mută privirile de la un anumit loc din fața ușii peste care va trebui totuși să treacă. Aprinde focul, e singur. Își bagă pipa stinsă în buzunar unde aceasta își face un culcuș cald.

Ia o farfurie din bufet și un pahar. Șterge cu o bucată de hârtie de ziar interiorul tigăii pe care a pus-o mai întâi să se încălzească încet pe foc. E singur; el face și treburile bărbatului și pe ale femeii.

Sparge două ouă pe muchia tigăii în care a pus o bucată de unt.

Merge și se așază la masă cu omleta în fața și o sticlă începută; nu-i e foame.

Se întâmplă în urmă cu mai puțin de un an – la ora douăsprezece și jumătate – și doar la cinci luni de la moartea mamei lui.

Nu demult stătea încă în fața lui: – acolo unde erau ridurile adânci sub boneta neagră nu mai e acum decât aer și umbră, atât.

Umbra străpunsă de o suliță de soare, sprijinită cu un capăt de gresia din bucătărie. Scurgătorul de vase e agățat într-un cui, vecin cu fundul de tocat carne. Se întreabă: „Dar eu?” și își mai spune: „Oare eu exist, oare contez și eu?” tăcut, secretos, singuratic, pe când viața continuă.

Despărțit de viață, despărțit de hrană. Își toarnă în pahar, apoi golește paharul dintr-o dată. Și tot așa va fi până la capăt, gândește el. Nu poate înghiți pâinea, omleta e aspră pe limbă: la ce oare servim noi? Zgomotul cel mare care durează, asta e viața; el e numai tăcere, nu are nici ce spune, nici cu cine vorbi. Dă farfuria la o parte, își umple pipa drept consolare, dar te poți oare consola? Aprinde

pipa îndesată și apoi aruncă un nor de fum în față care prinde formă în lumina soarelui, colorându-se frumos în albastru.

S-a sculat. Unde o să se ducă?

Se poate vedea cum iese pe culoar; merge de-a lungul lui până la ușa de la intrare. Se clatină în lumină ca un om care a băut prea mult.

Lovit în cap și în față se dă înapoi.

Aerul e ca o treierătoare în plină acțiune, cu toate roțile ei, paletele, ciururile, țevile, angrenajele: zumzăie, geme, pâraie, țipă, sforăie, scui-pă, tușește deasupra lui și în jur. Și dedesubtul lui, și mult deasupra, în copaci, printre trandafiri, la nivelul pământului.

Ah, e prea multă viață pe lumea asta, gândește el, prea multă agitație, prea multă veselie, după mine; e trist, e obosit.

Și ametește, de aceea căuta din ochi un loc liniștit unde s-ar putea întinde. Se mai uită o dată în vale unde nu se vede nici o ființă din specia lui printre toate celelalte specii răătăcitoare, pătruns în același timp de o mare liniște în suflet. Spre marginea grădinii era un colț de pășune unde calitatea pământului făcea să crească o iarbă înaltă și deasă; în care s-a trântit la umbra unui nuc ce creștea acolo. Să nu mai fii, să uiți de tine, de sine. Se sprijină în cot și se lasă pe spate, pe panta primitoare.

Iarba îl acoperă, îl depășește într-o parte, și-n alta, ca și cum ar vrea să spună: „Nu mai e nimeni, mi l-am luat înapoi, nu vă mai ocupați de el.”

Nici el nu mai vedea nimic decât o sumedenie de floricele mai înalte decât el: clopoței albi, clopoței galbeni, piciorul-cocoșului aplecate peste el. Parcă-i spuneau: „Cine ești tu?” Iar el: „Nu sunt nimic, nu mă luați în seamă!”

Deasupra lui, după ce și-a pus mâinile sub cap, s-a arătat cerul printre crenguțele de nuc încă neînfrunzite (e un copac târziu, cel mai târziu dintre toți cei de pe la noi) dând doar o umbră presărată. Cerul era complet albastru; îl vedea invers. Ca atunci când te apleci asupra unui lac de pe

o stâncă și apare o pânză deasupra, un nou-raș, ca și cum s-ar fi răsturnat lumea.

Închise ochii, i-a redeschis și lumea s-a întors la locul ei.

Se vedea pânza alunecând, umflându-se și apoi aplecându-se într-o parte: era un nou-raș. După care pânza pleacă, ușoară, nu mai grea decât un gând fugar — și se duce.

Ah! își zice, unde-o fi ea acum? O caută din ochi și n-o mai vede.

Nu mai e nici un nor.

Se simțea bine. Ca atunci când e să mori.

.....

„Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu; și, dacă a adormit, a luat una din coastele lui și a plinit locul ei cu carne. Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o la Adam.”